

ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՎՈՂ ՈՒՍՈՒՑՉԻ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հետազոտության թեման` ՈԼՀադրության զարգացումը
խաղի միջոցով

Հետազոտող ուսուցիչ` Այծեմնիկ Սահակյան

«Զանֆիդայի Է.Դաշտոյանի անվան միջնակարգ դպրոց»
ՊՈԱԿ

Մենթոր ուսուցիչ` Արմինե Անտոնյան

ԱՐՄԱՎԻՐ 2022

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ, ՈՒՇԱԴՐՈՒԹՅԱՆ

ՉԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ԽԱՂԻ ՄԻՋՈՑՈՎ

Ուշադրությունն ամեն ժամ է, ամեն րոպե հազարավոր արտաքին խթաններ բարձրանում են մեր աչքերն ու ականամջները, հեղեղում է մեր ուղեղը:

Կեյվին Դուտտոն

Չարգացման յուրաքանչյուր փուլ մյուսից տարբերվում է իր որակական առանձնահատկությունների ուրույն կառուցվածքով, իսկ մի փուլից անցումը մյուսին բնորոշվում է էական թռիչքով դեպի նոր որակ: Հայտնի ռուս հոգեբան և մանկավարժ Լև Վիգոտսկին երեխայի զարգացման գործընթացը համեմատում է այն փոփոխությունների հետ, որոնք կրում է թրթուրը նախ՝ հարսնյակ, այնուհետև թիթեռ դառնալու ընթացքում: Երեխայի զարգացման եռությունը ոչ թե զուտ քանակական աճի մեջ է, այլ մեկ առանձնահատկություններից մյուսին որակական անցման մեջ է: Տարրական դպրոցում դասավանդելիս խնդիրները բազմակ ի են և ամեն անգամ առնչվում են նոր խնդիրների: Կրտսեր դպրոցական տարիքում երեխաներին բնորոշ են առանձնահատկություններ, որոնք հանդիսանում են նախադպրոցական տարիքի օրգանական շարունակությունը: Կրթական գործունեությունը պահանջում է բարձրագույն հոգեկան գործառույթների՝ մտածողության, ուշադրության, հիշողության, երևակայության ինքնաբերական զարգացում:

Երեխան սկսում է տիրապետել հատուկ գործողությունների, որոնք հնարավորություն են ընձեռում կենտրոնանալ կրթական գործընթացի վրա, հիշողության մեջ պահպանել տեսածը կամ լսածը, պատկերացնել որևէ բան, ինչը նախկինում չի տեսել: Եթե նախադպրոցական տարիքում խաղային գործունեությունն էր պայմանավորում բարձրագույն հոգեկան գործընթացների զարգացումը, ապա կրտսեր դպրոցական տարիքում այդ դերը բաժին է ընկնում կրթական գործընթացին:

Այս տարիքում զարգանում է ուշադրությունը: Ուշադրությունը արթունության ակտիվ վիճակ է, ընկալման ընտրողական ուղղվածություն, որը բնութագրվում է օրգանիզմի պատրաստակամությամբ՝ պատասխանելու ազդակին և արտահայտվում որոշակի օբյեկտի նկատմամբ հոգեկան գործունեության ուղղվածությամբ, որն անհատի համար ունի հաստատուն կամ իրավիճակային նշանակություն:

Կախված անհատի գիտակցական ընտրությունից և կարգավորման առանձնահատկությունների՝ առանձնացվում են կամային, ոչ կամային և հետկամային ուշադրության տեսակներ:

Ոչ կամային ուշադրությունը բնածին գործընթաց է, իրականանում է օրգանիզմի վրա որոշակի ուժի գրգռիչի ազդեցության ժամանակ և մարդուց հատուկ ջանքեր չի պահանջում:

Հասարակական գործունեության ընթացքում մարդը կարողանում է կառավարել իր ուշադրությունը: Ուստի մարդու կամքին ենթարկվող ուշադրությունը կոչվում է կամային:

Դասի ընթացքում ուսուցիչը երեխայի ուշադրությունը հրավիրում է ուսումնական նյութի վրա, տևականորեն պահում է, տեղափոխում է աշխատանքի մի ձևից մյուսին: Նախադպրոցականի հետ համեմատած, կրտսեր դպրոցականներն ավելի ուշադիր են: Նրանք արդեն կարողանում են կենտրոնացնել իրենց ուշադրությունը ոչ այնքան հետաքրքիր գործունեության վրա, բայց նրանք մեջ այնուամենայնիվ գերակշռում է ոչ կամային ուշադրությունը:

Նրանց համար արտաքին տպավորություններն ուժեղ, շեղող գործոններ են: Նրանց դժվար է կենտրոնանալ անհասկանալի, բարդ նյութի վրա: Ուշադրությունն աչքի է ընկնում ոչ մեծ ծավալով: Կրտսեր դպրոցականը միևնույն աշխատանքի վրա կենտրոնացնում է իր ուշադրությունը 10-20րոպե:

Բայց եթե երեխան չի կարողանում կենտրոնանալ, դա չի նշանակում, որ նա տառապում է ուսման որևէ խանգարումով:

Հաշվի առնելով սովորողների, հատկապես փոքր տարիքի, համեմատաբար արագ հոգնածությունը, ուշադրությունը շեղող գործոնները մանկավարժները խորհուրդ են տալիս փոխել աշխատանքի մոտեցումը և կիրառել մեթոդների բազմազանություն: Հարկավոր է երեխաների մեջ արթնացնել հետաքրքրություն և այդ կերպ նպաստել մանկավարժական խնդիրների լուծմանը: Մանկավարժության և հոգեբանության տեսաբանները գտնում են, որ երեխայի հոգեբանությունը, անհատականություն առաջին հերթին ցայտուն և անմնացորդ արտահայտվում են խաղի մեջ: Խաղով էրեխան ճանաչում երևույթի շատ կողմեր, որոնք ի հայտ են գալիս միայն խաղային իրավիճակում:

Որպեսզի կարողանանք սովորողներին ներգրավել դասի մեջ, պետք է կիրառել հետաքրքրաշարժ ու ուշադրությունը զարգացնող խաղեր: Տրամաբանական և հետաքրքրաշարժ խաղերը հետաքրքրում են երեխաներին:

Կենտրոնացման բացակայությունը, ցրվածությունը երեխաների շրջանում շատ տարածված խնդիր է: Այդ իսկ պատճառով էլ որոշեցի ինձ համար որոշ բացահայտումներ անել և խնդիրը ուսումնասիրել խորքային:

Հետազոտությանս նպատակը դարձավ աշակերտների ուսման նկատմամբ հետաքրքրասիրության պակասի, ցրվածության, կենտրոնացման բացակայության, անտարբերության նախադրյալների բացահայտումը:

Հետազոտության խնդիրները`

- ո՞րն է պատճառը, որ սովորողների մոտ ուսման նկատմամբ հետաքրքրասիրության պակաս է նկատվում,
- բացահայտել աշակերտների ցրվածության, անուշադրության բուն պատճառները,
- բարձրացնել ուսման նկատմամբ հետաքրքրասիրությունը:

Հետազոտական փուլերը

- փորձարարական հետազոտության իրականացում,
- մեթոդիկաների ճիշտ ընտրություն,
- ստացված արդյունքների գիաֆիկական վերլուծություն,
- հետազոտության արդյունքների ամփոփում:

Գրականության ակնարկ

Գիտակցության մեջ ոչինչ չկա, ինչը չլիներ նաև զգայություններում: Սրանից ելնելով՝ Ջ.Լոկը ապացուցել է, երեխայի հոգեկանը ձևավորվում է միայն կյանքի ընթացքում: Հանդես գալով Դեկարտի դեմ, ով իր ճանաչողության տեսությունը հիմնավորել է մարդու մոտ բնածին գաղափարների առկայությամբ: Լոկն ապացուցել է այդ դրույթի սխալականություն. «Եթե գաղափարները բնածին լինեին, նրանք հայտնի կլինեին և՞ մեծահասակին, և՞ երեխային: Այս պարագայում դժվար չէր լինի երեխայի մոտ մաթեմատիկայի, լեզվի, բարոյական նորմերի մասին գիտելիքների ձևավորումը: Բայց բոլոր դաստարակները գիտեն, որ երեխաներին գրել-կարդալ սովորեցնել դժվար է, ընդ որում, տարբեր երեխաներ նյութը յուրացնում են տարբեր արագությամբ» /Ջ.Լոկ/:

«Ոչինչ, ոչ մեր խոսքերը, ոչ մտքերը, ոչ էլ նույնսիկ մեր գործողություններն են այնքան հստակ և հավատարմորեն չենք արտահայտում ինքներս մեզ և մեր հարաբերությունն աշխարհի հետ, որքան մեր զգացմունքները, նրանք լսում են ոչ թե առանձին մտքի, ոչ թե առանձին որոշման, այլ մեր հոգու ամբողջ բովանդակությունը և կառուցելով այն»: /Կ.Դ.Ուշինսկի/

Ուշադրությունը, որպես համակարգված վարժություն, զարգացնում է երևակայությունը, այն դառնում է ավելի ճկուն և շարժական: /Զեխով Միխայիլ Ալեքսանդրովիչ/

Ուշադրությունը օգնում է նկատել իրականությունը «այստեղ և հիմա»: /Ռուբենստեյն Նինա Վալենտինովնա/

Հոգեբանական երևույթների համակարգում ուշադրությունը գրավում է հատուկ պաշտոն: Այն ընդգրկված է բոլոր մյուս հոգեբանական գործընթացներում, գործում է որպես դրանց անհրաժեշտ տարր: . Սոլովին Վալերի Պավլովիչ/

«Ուշադրությունն այն դուռ է, որի միջով ամեն ինչ ընթանում է արտաքին աշխարհից դեպի մարդու հոգի»: /Դ.Ուշինսկի/

Ինչքան քիչ է ուշադրության օբյեկտների քանակը, ինչպես նաև ընկալման մակերեսը, այնքան կենտրոնացված է ուշադրությունը: Այն

ապահովում է ուսումնասիրվող օբյեկտների և երևույթների խորին ուսումնասիրում: Ուշադրության կենտրոնացումը կապված է կեղևում գրգռման դոմինանտ օջախի գործառնությամբ առաձևահատկությունների հետ, կենտրոնացումը դոմինանտ օջախում գրգռման արդյունք գլխուղեղի կեղևի մյուս շրջանների միաժամանակյա արգելակման դեպքում:

Ուշադրության չափազանց կենտրոնացումը հիպերպրոզեկսիա/արտահայտվում է ցրվածությամբ, ինչ- որ բանով չափազանց տարվածությամբ, երբ չեն նկատվում այլ ազդակներ, ինչպես արտաքին, այնպես էլ ներքին: /Ալեքսեյ Ուխտոմսկի/

Ուշադրության էությունը բանականության այս կամ այն օբյեկտի տիրապետումն է կամ մտքերի ուղղվածությունը, գիտակցության կենտրոնացումը և ֆոկուսավորումը: Այն պահանջում է այլ առարկաներից հեռացում մյուսների հետ առավել արդյունավետ փոխազդելու համար: Ստացվում է, որ ուշադրության առաջին գործառնությունը որոշակի տպավորությունների, մտքերի կամ առարկաների վրա ֆոկուսավորումն է և շեղումն այլ՝ տվյալ պահին ոչ պետքական մտքերից, առարկաներից:

Այսինքն իմացական գործընթացը, որում ներառված է ուշադրությունը, բնորոշվում է ընտրողականությամբ, իսկ ուշադրությունը՝ ընտրելու գործառնությամբ: Ընտրությունն ունի երկու կողմ, դրական կողմն ընտրելն է այն, ինչն անհրաժեշտ է գործունեության նպատակին հասնելու համար, իսկ բացասական կողմը՝ այն ավելորդ հեռացնելն է, ինչը կարող է խանգարել անհրաժեշտի ընկալմանը: /Ուիլյամ Ջեյմս/

Գործնական համատեքստ

Հետազոտության նպատակը

Բացահայտել աշակերտների հետաքրքրությունների պակասը դասապրոցեսին, գտնել ու կիրառել մեթոդներ, որոնց շնորհիվ աշակերտները չեն շեղվի ու ավելի ակտիվ ուշադրությամբ կմասնակցեն դասին:

Հետազոտության օբյեկտը

Ջանֆիդայի Է.Դաշտոյանի անվան միջնակարգ դպրոցի I դասարան

Հետազոտության առարկան

Մաթեմատիկա

Ուսումնասիրման նպատակը

Բացահայտել հիմնական պատճառները, որոնք առաջացնում են դպրոցականների մոտ ուշադրություն, ցրվածություն:

Հետազոտության մեթոդները

Խաղ-վարժություն

Մեթոդիկաների նկարագրություն

Հետազոտությունը կատարել եմ Արմավիրի մարզ Ջանֆիդայի Է.Դաշտոյանի անվան միջնակարգ դպրոցի I դասարանում, որտեղ սովորում են 20 աշակերտ:

Դասն անցկացրեցի բնականոն գործընթացի սահմաններում: Տևորենին դիմելուց հետո, մեր ուսուցչի օգնականի հետ սկսեցի իմ սովորական օրվա դասը:

Ստուգեցի տնային հանձնարարությունները, միասին վերլուծեցինք, գտանք թերություններն ու շտկեցինք դրանք: Աշակերտները յուրացրել էին դասը, հարցերի միջոցով ամփոփեցի այն, մինչև նոր դասին անցնելը նկատեցի, որ ոչ բոլոր սովորողներին էին հետաքրքրված դասով, կային անհանգիստ երեխաներ, որոնք անուշադիր, ցրված նստած էին և անընդհատ դուրս գալու ցանկություն էին հայտնում:

Որոշեցի թարմացնել աշակերտներին խաղ-վարժության միջոցով:

Շարունակեցինք լուծել նախորդ դասից մնացած ամփոփման վարժությունը: Հարցերի միջոցով վերհիշեցինք անցած դասը և լուծեցինք վարժությունը: Մինչև նոր դասին անցնելը նկատեցի, որ ոչ բոլոր աշակերտներն էին հետաքրքրված դասով, կային անհանգիստ երեխաներ, որոնք անուշադիր, ցրված նստած էին և անընդհատ դուրս գալու ցանկություն էին հայտնում: Որոշեցի թարմացնող խաղ-վարժություն կատարել և բարձրցնել աշակերտների ակտիվությունը, ուշադրությունը: Խաղը կոչվում էր «Ո՞րն է իմ տեղը»: Աշակերտները ակտիվացան և սկսեցին ուշադիր լսել: Հանգամանալից բացատրեցի

խաղի բովանդակությունը: Գրատախտակի մոտ կանչեցի վեց-յոթ աշակերտների և յուրաքանչյուրին տվեցի տարբեր թվանշաններով քարտեր, օրինակ 2, 3, 5, 7, 9, 4: Արվեց հրահանգ՝ դասավորվել այնպես, որ թվերը լինեն հաջորդական: Առաջադրանքի կատարման համար տրվեց 1 րոպե: Ճիշտ և ժամանակին առաջադրանքը կատարելու համար աշակերտները խրախուսվեցին: Եղան նաև առաջադրանքը ժամանակին և սխալ կատարող խմբեր: Նրանց էլ վստահեցրեցի, որ հաջորդ անգամ անպայման կկարողանան ճիշտ կատարել առաջադրանքը: Հետո նստածների ուշադրությունը սևեռելու համար առաջարկեցի պատասխանել հարցերին.

- Ու՞մ մոտ է 5 թվանշանը:
- Թվային շարքում, ո՞ր թիվն է շատ հանդիպում 2-ը թե 5-ը:
- Որտե՞ղ է 5 թվանշանի տեղը:
- Ո՞ր թվերը չկային այդ շարքում:

Բոլոր աշակերտների ուշադրությունը կենտրոնացել էր, ամեն մեկն ուզում էր պատասխանել հարցերին, դառնալ հաղթող:

Այս աշխատանքը հաջողվեց բոլոր խմբերում, քանի որ ոգևորությունը շատ մեծ եղավ: Խաղին ցանկություն ունեցան մասնակցելու նույնիսկ պասիվ աշակերտները: Այս խաղի միջոցով կենտրոնացվեց աշակերտների ուշադրությունը, ոգևորությունը, մրցակցությունը:

Առաջադրանքը դուր եկավ աշակերտներին, նրանք ակտիվացան, թարմացան և կենտրոնացան: Այս խաղը մոտիվացրեց երեխաներին: Դասարանում կային աշակերտներ, ովքեր լիդերի դեր էին ուզում ստանձնել, այդտեղ այս հատկանիշը դրական ազդեցություն ունեցով և նրանք ձգտեցին առաջինը լինելու համար ավելի ակտիվ և ուշադիր լինել: Կա աշակերտ, ով անընդհատ ակտիվ է և ցրված, բայց ի զարմանս ինձ, նա կենտրոնացավ ու սկսեց ակտիվ մասնակցել խաղին:

Հաջորդ օրը մաթեմատիկայի դասին նորից կրկնեցինք նույն առաջադրանքը, պաղի արդյունավետությունը պարզելու համար:

Այս անգամ աշակերտները հստակ գիտեին իրենց անելիքը: Այն աշակերտները, ովքեր հասցրել էին առաջին դասին հաղթող ճանաչվել, ավելի արագ ավարտեցին, նրանք ովքեր թերացել էին, արագ ավարտեցին, կային նաև աշակերտներ, ովքեր այդպես էլ չկողմնորոշվեցին:

Առաջին դասին աշակերտները հետևեցին իմ հրահանգներին և աշխատեցին իմ մշտական հսկողության տակ: Երկրորդ դասին ձեռք բերեցին հանձնարարությունների կատարման ինքնուրույնություն՝ ինքնուրույն նպատակադրում և վերահսկում էին իրենց սեփական գործողությունները: Իմ միջնորդության կարիքը գրեթե չզգացվեց:

Հետազոտության վերջում ես ունեցա հետևյալ պատկերը.

Դասալսողի դիտարկումներ 1

Սովորողի բնորոշ վարքագիծ	Տվյալ վարքագիծը բնորոշող աշակերտների թիվը կամ անունները
Ցուցաբերում է հետաքրքրություն, մասնակցում է դասի ընթացքին	16
Ուշադիր հետևում է դասի ընթացքին	14
Պատասխանում է հարցերի	9
Կատարում է գրառումներ տետրում	8
Պաշտպանում է սեփական տեսակետը	8
Կատարում է տրամաբանական առաջարկներ	9
Ընկերներին բացատրում է անհասկանալի հարցերը	4
Անտարբեր է	2
Այլ վարքագիծ	-

Դասավորողի դիտարկումներ 2

Սովորողի բնորոշ վարքագիծ	Տվյալ վարքագիծը բնորոշող աշակերտների թիվը կամ անունները
Ցուցաբերում է հետաքրքրություն, մասնակցում է դասի ընթացքին	17
Ուշադիր հետևում է դասի ընթացքին	16
Պատասխանում է հարցերի	11
Կատարում է գրառումներ տետրում	10
Պաշտպանում է սեփական տեսակետը	11
Կատարում է տրամաբանական առաջարկներ	11
Ընկերներին բացատրում է անհասկանալի հարցերը	4
Անտարբեր է	1
Այլ վարքագիծ	-

Աշակերտի դիտարկման քարտ

	Այո	Ոչ	Այլ պատասխան
Դասի թեման հետաքրքիր էր	✓		
Թեմայի վերաբերյալ հարցեր եմ տվել		✓	
Պատասխանել եմ թեմայի վերաբերյալ հարցերին	✓		
Առաջադրանքը կատարեցի հեշտությամբ	✓		
Առաջադրանքը հետաքրքիր էր	✓		
Առաջադրանքը ցանկանում եմ նորից կատարել	✓		
Դուր եկա՞վ քեզ	✓		
Կփոխեի՞ր որևէ բան	✓		

Եզրակացություն

Այսպիսով՝ ուսումնասիրելով խաղը որպես աշակերտների ուղադրությունը կենտրոնացնելու միջոց եկանք հետևյալ եզրակացության՝

- Երեխաների մեծամասնության անուղադրության պատճառ են հանդիսանում երկար նույն դիրքով նստելը, հոգնածությունը:
- Ելնելով երեպայի տարիքային առանձնահատկություններից՝ կրտսեր դպրոցական տախքում աշակերտները ուղադրությունը կարողանում են կենտրոնացնել 10-20 րոպե: Որից հետո անհրաժեշտ է ուղադրությունը կենտրոնացնող խաղ-վարժություններ կիրառել:
- Աշակերտի ուղադրությունը կենտրոնացնելու նախապայմաններից է հանդիսանում լսելու ունակությունը: Եթե աշակերտը չի լսում, ապա դժվարանում է կենտրոնացնել ուղադրությունը հանձնարարված առաջադրանքի վրա:
- Ուսումնական գործընթացում պետք է հաշվի առնել աշակերտների տարիքային առանձնահատկությունները և կիրառել աշակերտի համար ուղադրությունը կենտրոնացնելու մեթոդներ ու հնարներ, որոնց արդյունքում աշակերտները բարձր արդյունավետություն կցուցաբերեն:
- Ուղադրության տարբեր հատկությունների արդյունավետ զարգացումը կնպաստի աշակերտի հետագա ուսումնական կյանքին կամ կօգնի նրան առավել նպատակային կառավարել ուսումնական գործընթացը:

Օգտագործվող գրականություն

1. Նալչաջյան Ա.Ա.՝ Ընդհանուր հոգեբանության հիմունքներ
2. Պետրովսկի Ա.Վ.՝ Տարիքային և մանկավարժական հոգեբանություն
3. Յու. Ամիրջանյան, Ա. Սահակյան՝ Մանկավարժություն
4. Добрынин Н.Ф. – О теории и воспитании внимания /Советская педагогика, 1938, N8, с. 12-32
5. Комарова Т.К. – Психология внимания, изд.: Гродно, 2002, с. 124
6. Дормыш ев Ю.Б., Романов В.Я. – Психология внимания, М.Тривола, 1995, с.357
7. Ланге Н.Н.- Внимание //Хрестоматия по вниманию/ под ред. А.Н.Леонтьева – М.: Изд-во МГУ, 1976, с. 295, с. 103-106
8. Վիրիպեդիա, ազատ հանրագիտարան՝ <https://bit.ly/3kMYe5F>
9. <https://bit.ly/3Fw2FK1>